

**AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS
LABDAROS IR PARAMOS ĮSTATYMO NR. I-172 7 SRAIPSNIO 1¹ DALIES
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

2025 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujos Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo (toliau – Įstatymas) pataisos, pagal kurias gyventojai nebegali skirti iki 1,2 proc. gyventojų pajamų mokesčio (GPM) biudžetinėms įstaigoms, tokioms kaip mokyklos ir darželiai. Taip pat galimybės gauti 1,2 proc. GPM neteko ir religinės bendruomenės. Šis sprendimas visuomenėje sukėlė diskusijų bangą, nes daugelis švietimo įstaigų ir religinių bendruomenių stipriai rėmėsi gyventojų parama. Europinė praktika rodo, kad beveik visose Europos Sąjungos valstybėse GPM dalimi gali naudotis ir religinės bendruomenės. Europos Sąjungoje ši parama per GPM dalį yra skiriama ir visuomeninėms organizacijoms, bet ne toms kurios gauna išlaikymą iš valstybės biudžeto. Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse, tokiose kaip Vokietija, Suomija, religinėms bendruomenėms turi atskirą biudžeto eilutę, ir neturi konkuruoti su kitomis organizacijomis. Tuo tarpu kitose valstybės tokiose, kaip Italija, Ispanija egzistuoja tvarka analogiška iki šiol egzistavusiai tvarkai, pagal kurią gyventojai galėjo religinėms bendruomenėms ir bendrijoms skirti dalį nuo mokamo GPM. Pažymėtina, kad Lietuvos gyventojai nuo 2003 01 01 turėjo galimybę skirti dalį nuo gyventojų pajamų mokesčio sumos religinėms bendruomenėms. Papildomas finansavimas yra būtinas siekiant užtikrinti religinių bendruomenių ir bendrijų veiklos tęstinumą, kulto pastatų išlaikymą, religinių apeigų prieinamumą tikintiems Lietuvos gyventojams, o tuo pačiu ir tikinčiųjų naudojimąsi konstitucine teise į religijos laisvę. Kaimo vietovėse yra parapijų, kurių finansinė padėtis yra ypač sudėtinga. Taip pat didelė dalis kulto pastatų yra istorinio bei kultūrinio paveldo objektai reikšmingi visai visuomenei, tačiau kurių išlaikymo bei priežiūros finansinė našta tenka tikinčiųjų bendruomenėms. Kiekvieno asmens teisė yra pasirinkti, kam jis planuoja skirti dalį savo GPM, ir religinės bendruomenės neturėtų būti diskriminuojamos ar laikomos mažiau visuomenei reikšmingomis nei nevyriausybinių organizacijos. Anot pasiūlymo rengėjų, taip buvo nuspręsta siekiant paskatinti nevyriausybinių organizacijų plėtrą ir stiprinti pilietinę visuomenę. Argumentuota, kad nevyriausybinių organizacijos viešąsias paslaugas dažniausiai teikia efektyviau nei valstybinės institucijos. Dar viena svarbi priežastis: siekis didinti biudžeto lėšų skaidrumą. Paramos skyrimas tiesiogiai biudžetinėms įstaigoms buvo laikomas nepakankamai skaidriu procesu, kuris galėjo sukelti sunkumų valdant ir stebint lėšų paskirstymą. Pasiūlymo teikėjų nuomone, gyventojų parama biudžetinėms įstaigoms kėlė papildomą administracinę naštą tiek mokykloms, tiek mokesčių administravimo institucijoms. Panaikinus šią galimybę, tikėtasi sumažinti administravimo kaštus ir supaprastinti finansavimo procesus. Norint užtikrinti ilgalaikį finansinį stabilumą švietimo sektoriuje, siekiama mažinti priklausomybę nuo nepastovių finansavimo šaltinių, tokių kaip gyventojų parama. Vietoj to, buvo numatyta stiprinti valstybės biudžeto vaidmenį švietimo finansavime.

Šie argumentai buvo pagrindiniai veiksniai, lėmę sprendimą panaikinti galimybę skirti GPM dalį biudžetinėms įstaigoms, siekiant sukurti vienesnį, skaidresnį ir efektyvesnį švietimo finansavimo modelį.

Tačiau švietimo įstaigos ne visada gali patenkinti visus poreikius iš valstybės biudžeto lėšų, todėl svarbu išsaugoti galimybę bendruomenei prisidėti prie ugdymo kokybės gerinimo. Atimant

teisę švietimo įstaigoms pretenduoti į šią paramą ir nesuteikiant pakankamo alternatyvaus finansavimo, ženkliai bloginama jų finansinė padėtis. Tuo tarpu privačios mokyklos, turinčios geresnę finansinę situaciją, ir toliau galės gauti paramą iš gyventojų pajamų mokesčio dalies. Toks sprendimas ne tik nepakankamai įvertintas, bet ir skubotas.

Mokyklos, kurios anksčiau gaudavo reikšmingą dalį lėšų iš gyventojų paramos, susidurs su iššūkiu rasti alternatyvius finansavimo šaltinius. Tai gali paveikti kasdienės mokyklos veiklas ir papildomas programas, kurias mokyklos organizuodavo pasinaudodamos surinkta parama. Be šios paramos mokyklos susidurs su sunkumais organizuojant neformalius papildomus mokinių ugdymo užsiėmimus, tokius kaip ekskursijos, renginiai, sporto užsiėmimai ar meno projektai. Tai gali paveikti įvairias veiklas, kurios anksčiau buvo finansuojamos iš šių lėšų, pvz., popamokinės veiklos, įrangos atnaujinimas. Lėšos buvo naudojamos mokyklų pastatų renovacijai, klasioms, sporto salėms ir kitoms patalpoms atnaujinti, mokymosi medžiagų, knygų, laboratorinės įrangos ir kitų ugdymo priemonių pirkimui, kad mokiniai galėtų mokytis patogioje ir saugioje aplinkoje. Ši parama turėjo didelę reikšmę mokykloms – ji prisidėjo prie visapusiško mokyklų ir mokymo kokybės gerinimo.

Kadangi biudžetinės įstaigos praras dalį finansavimo, vietos savivaldybėms gali tekti padidinti savo biudžetus, kad kompensuotų prarastas lėšas. Tai gali sukelti papildomą spaudimą vietos savivaldai bei paveikti kitų viešųjų paslaugų finansavimą.

Siekdamos gauti finansinę paramą valstybinės švietimo įstaigos galėtų ieškoti galimybių bendradarbiauti su privačiomis įmonėmis ar nevyriausybinėmis organizacijomis. Tokios partnerystės būtų abipusiai naudingos, nes įmonės galėtų prisidėti prie vietos bendruomenės gerovės, o mokyklos gautų trūkstamas lėšas. Tik abejotina, ar privačios įmonės bus suinteresuotos tiesiogiai remti finansškai, o nevyriausybinės organizacijos daugeliu atvejų pačios gyvuoja iš gaunamos paramos lėšų. Ir visgi, jei tokios bendradarbiavimo formos atsirastų, jos būtų pakankamai siauros, atitinkančios remiančios organizacijos interesus.

Mokyklos galėtų aktyviau kauptis dėl finansavimo į nacionalinius ar tarptautinius fondus. Tai suteiktų reikalingų lėšų tiek kasdienėms reikmėms, tiek specialioms projektams. Tačiau šie procesai yra sudėtingi, reikalaujantys mokymo įstaigose papildomų žmogiškųjų išteklių. Visi puikiai žinome, koks didelis mokytojų trūkumas.

Dar vienas galimas sprendimas – paramos fondų steigimas. Jie galėtų padėti užtikrinti ilgalaikį švietimo įstaigų finansinį stabilumą ir plėtrą. Bet fondų administravimas reikalauja aiškos struktūros ir valdymo mechanizmų. Svarbu sukurti patikimas valdymo taisykles ir užtikrinti lėšų naudojimo kontrolę. Naujai įsteigti fondai gali susidurti su iššūkiais pritraukiant pradinį rėmėjų. Siekiant užtikrinti fondų tvarumą, reikėtų sukurti ilgalaikes partnerystes su privačiu sektoriumi ir reguliariai peržiūrėti fondų strategiją bei veiklos kryptis.

Jei mokykloms nepavyks rasti pakankamų alternatyvių finansavimo šaltinių, gali būti paveikta mokymo kokybė. Sumažėjus lėšoms bus sunkiau atnaujinti mokymo priemones, samdyti papildomus specialistus ar investuoti į mokyklos infrastruktūrą.

Paramos biudžetinėms švietimo įstaigoms panaikinimas kelia rimtų iššūkių, verčia ieškoti naujų finansavimo šaltinių. Valstybinėms ir savivaldybių švietimo įstaigoms neužtikrinant pilnaverčio ugdymo proceso šis sprendimas galimai pasitarnaus privačių mokymo įstaigų augimui, o tai dar labiau gilins tiek socialinę atskirtį, tiek atskirtį švietime.

Privačios mokyklos dažnai remiasi mokinių tėvų įmokomis ir privačių rėmėjų parama, turi daugiau lankstumo pritraukiant lėšas iš įvairių šaltinių, pavyzdžiui, įmonių, fondų ir labdaros organizacijų. Jos gali skirti daugiau išteklių infrastruktūros gerinimui ir mokymo kokybės kėlimui. Turėdamos daugiau lėšų tokios mokyklos dažnai gali pasiūlyti mažesnes klases, leidžiančias

mokytojams daugiau dėmesio skirti kiekvienam mokiniui, papildomas ugdymo programas, užklausinę veiklą bei modernias mokymo priemones.

Valstybinės ir savivaldybių mokyklos daugiausiai priklauso nuo valstybės biudžeto lėšų ir savivaldybių finansavimo. Panaikinus GPM paramą, šios mokyklos gali susidurti su ribotais ištekliais papildomoms iniciatyvoms ir ugdymo kokybei užtikrinti. Jos turi daugiau biurokratinių apribojimų, kurie galimai apsunkins greitą prisitaikymą prie finansavimo pokyčių. Valstybinės ir savivaldybių mokyklos dažniausiai teikia plačiau prieinamą švietimą, tačiau jose dėl finansavimo trūkumo mažės galimybės pasiūlyti papildomų paslaugų. Šios mokyklos jau dabar susiduria su iššūkiais išlaikyti kokybę, ypač mažiau pasiturinčiose vietovėse, kur finansinės paramos galimybės yra ribotos.

Finansavimo pokyčiai gali dar labiau padidinti skirtumus tarp privačių ir valstybinių mokyklų. Privačios mokyklos gali pritraukti daugiau išteklių, o tai lems geresnes mokymo sąlygas ir ugdymo kokybę, tuo tarpu dauguma valstybinių ir savivaldybių mokyklų susidurs su iššūkiais išlaikyti konkurencingumą.

Siekiant sumažinti konkurencijos sukeltus skirtumus, būtina stiprinti valstybinių ir savivaldybių mokyklų finansavimą per valstybės biudžetą ir užtikrinti vienodas galimybes visiems mokiniams. Svarbu įgyvendinti politikos priemones, kurios padėtų subalansuoti privačių ir valstybinių mokyklų konkurenciją, siekiant užtikrinti kokybišką švietimą visiems mokiniams.

Konkurencija tarp privačių ir valstybinių mokyklų gali būti sveika, jei ji skatina gerinti švietimo kokybę ir siūlyti inovatyvius sprendimus. Tačiau būtina užtikrinti, kad visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų socioekonominio statuso, turėtų prieigą prie kokybiško ugdymo.

Teisė į laisvą religijos praktikavimą yra viena iš pamatinių žmogaus ir konstitucinių teisių. Konstitucijos 26 straipsnis numato, kad tikėjimo laisvė apima ir laisvę atlikinėti religines apeigas. Šios teisės įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su religinių organizacijų, dvasininkų ir religinio kulto pastatų išlaikymu. Šiems tikslams iki šiol buvo skiriama didžioji dalis tikinčiųjų gyventojų religinėms bendruomenėms skiriamos paramos nuo mokamo GPM. Todėl šios paramos netekimas neigiamai paveikia tikinčiųjų Lietuvos gyventojų galimybę nevaržomai naudotis konstitucine teise į religijos laisvę, kuri yra glaudžiai susijusi su kulto pastatų, dvasininkų išlaikymu bei religinės veiklos vykdymu.

Su Labdaros ir paramos įstatymo pakeitimu įsigaliojęs teisinis reguliavimas siejantis religinių bendruomenių ir bendrijų galimybę gauti 1,2 proc. nuo GPM paramą su NVO teisinio statuso įgijimu sukuria dirbtinį spaudimą religinėms bendruomenėms ir bendrijoms siekti joms nebūdingo (NVO) teisinio statuso. Pakeitus įstatymą, paramos gavimo galimybė religinėms bendruomenėms buvo susieta su joms nebūdingo naujo teisinio statuso įgijimu pagal Lietuvos Respublikos Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymą, kuris nėra skirtas reguliuoti religinių bendruomenių veiklą. Toks spaudimas religinėms bendruomenėms ir bendrijoms gauti teisinį statusą pagal jų veiklos nereguliuojantį įstatymą, yra nesuderinamas su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta religijos laisvės samprata bei konstitucine nuostata, kad "Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savus kanonus ir statutus" (LR Konstitucijos 43 str). Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tiek tarptautinių Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarčių, tiek Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo nuostatos nenumato nevyriausybinių organizacijos statuso įgijimo kaip sąlygos religinėms bendruomenėms gauti valstybės ar gyventojų skiriamą paramą. Be to, didelė dalis religinių bendrijų ir bendruomenių dėl savo veiklos specifikos (pvz. kaimo parapijos, kurias po kelias aptarnauja tik vienas kunigas, vienuolijos ir pan..) iš viso negalėtų pretenduoti į NVO statusą.

Dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių didelė dalis Lietuvos istorinio, kultūrinio meninio paveldo yra religinės paskirties nekilnojamieji objektai arba yra kilnojamiosios kultūros vertybės, saugomos religinės paskirties pastatuose. Šis paveldas turi didelę vertę ne tik pačioms religinėms bendruomenėms, bet ir visai visuomenei. Tiek pačių pastatų, tiek juose esančių kultūros vertybių priežiūros ir išlaikymo našta daugiausiai tenka religinėms bendruomenėms, kurios ne visur yra gausios (pvz. kaimo vietovių parapijos). Valstybės skiriama parama religinių bendruomenių valdomo paveldo saugojimui, padengia tik nedidelę dalį šio paveldo saugojimui bei išlaikymui reikalingų lėšų poreikio. Būtina atkreipti dėmesį, kad pastaruoju metu dėl energijos ir kitų kaštų didėjimo, lėšų poreikis pastatų ir kitų kultūriškai bei istoriškai vertingų objektų išlaikymui reikalingų ženkliai išaugo. Atėmus iš gyventojų galimybę remti religines bendruomenes skiriant 1,2 proc. nuo GPM ženkliai sumažėtų pačių religinių bendruomenių galimybės tinkamai išlaikyti joms priklausančią istorinę ir kultūrinę paveldą. Ir galimai tektų tam ieškoti papildomos valstybės pagalbos.

Ligi šiol didelei daliai Lietuvos tikinčiųjų gyventojų galimybė religinėms bendruomenėms ir bendrijoms skirti nedidelę dalį sumokamo GPM buvo įprastas būdas paremti religines bendruomenes, taip prisidedant prie religijos laisvės ir Lietuvos religinio, istorinio bei kultūrinio paveldo puoselėjimo. Šios ligi šiol tikinčiųjų turėtos teisės suvaržymas, paliekant galimybę skirti dalį nuo GPM tik nevyriausybiniams organizacijoms neatitinka nei tikinčiųjų, nei visoje visuomenėje susiklosčiusių rėmimo tradicijų bei poreikių.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, jog minėtas Įstatymo pakeitimas priimtas neįvertinus galimų pasekmių ir yra taisytinas. Todėl teikiamas Įstatymo 7 straipsnio 1¹ dalies pakeitimo projektas, grąžinsiantis galimybę skirti GPM paramą valstybinėms ir savivaldybių švietimo įstaigoms ir religinėms bendruomenėms, bendrijoms ir religiniams centrams.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projekto iniciatorius Seimo narys Audrius Radvilavičius.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Pagal šiuo metu galiojančio Įstatymo 7 straipsnio 1¹ dalį, 1,2 proc. gyventojų pajamų mokesčio dalies paramos gavėjais gali būti tik nevyriausybinių organizacijų, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme bei profesinės sąjungos arba profesinių sąjungų susivienijimai.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma Įstatymo 7 straipsnio 1¹ dalį pakeisti, papildant paramos gavėjų sąrašą valstybinėmis ir savivaldybių mokyklomis, religinėms bendruomenėms, bendrijoms ir religiniais centrais.

5. Galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Įstatymo projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymo projekto priėmimas įtakos kriminogeninei situacijai, korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymo projektas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Teisės aktų priimti, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projekto sąvokos suderintos Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymų projektai atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms bei kitiems Europos Sąjungos teisės aktams neprieštarauja.

12. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymo įgyvendinimui lydimųjų teisės aktų nereikės.

13. Kiek biudžeto lėšų pareikalaus ar leis sutaupyti įstatymų įgyvendinimas

Įstatymo projekto įgyvendinimas įtakos valstybės biudžeto pajamoms neturės.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant Įstatymo projektą specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*

„Paramos gavėjai“, „valstybinės ir savivaldybių mokyklos“, „religinės bendruomenės, bendrijos ir religiniai centrai“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.